

Centrum för psykiatriforskning

ÅRSRAPPORT 2020

Foto och illustration. Yanan Li: sida 5, 17, 21 och 29. Adobe Stock: omslag, sida 10, 13, 14, 16, 22 och 28.
Lina Öhman: sida 7. Niklas Faye-Weve Samuelson: sida 8. Stefan Zimmerman sida 10. Martin Hammar: sida 14.
Anna-Lena Ahlström: sida 14. Vanessa Wall: sida 16. Per Kristiansen: sida 24. Hanna Maxstad: sida 28.

Innehåll

Forskning, utveckling och utbildning för psykiatri.....	4
Forskning för bättre vård.....	8
Forskargrupper.....	12
Forskning med coronakoppling.....	17
Utveckling av evidensbaserade metoder.....	20
Enheter inom CPF.....	21
Utbildning för psykiatri.....	25
Stödlinjen för spelare och anhöriga.....	29

Forskning, utveckling och utbildning för psykiatrin

Centrum för psykiatriforskning (CPF) är ett samarbete mellan Karolinska Institutet och Region Stockholm. Vårt uppdrag är att med världsledande forskning, utbildning och metodutveckling förbättra den psykiatriska vården.

Vi vill öka kunskapen om psykiatriska tillstånd och dess orsaker för att på så sätt förbättra förebyggande insatser och behandling. Vi är en av de största avdelningarna inom Institutionen för klinisk neurovetenskap vid Karolinska Institutet. CPF är en universitetssjukvårdsenhet inom Stockholms läns sjukvårdsområde (SLSO), det betyder att vi är länken mellan den senaste kunskapen och psykiatrin.

Huvuddelen av våra kliniska studier bedrivs inom psykiatrin i Stockholm där ett flertal av våra forskare också arbetar. Vi har en mängd samarbeten inom vår egen institution och samarbetar även med andra institutioner vid KI, andra universitet i Sverige samt internationellt. Flera av våra forskare deltar också i utvecklingsarbetet på klinikerna där de arbetar.

Likaså är många lärare och kursansvariga i de utbildningar vi ger. Totalt har vi över 400 anställda och anknutna forskare och lärare, på hel- eller deltid.

I den här årsrapporten beskriver vi ett urval av det våra medarbetare har åstadkommit inom forskning, utbildning och utveckling under året.

CPF i Siffror

- 85 doktorander
- 9 disputerade 2020
- 13 docenter
- 12 professorer
- 650 publicerade artiklar 2019 – 2020

Forskare vid CPF har i en studie följt upp drygt 1000 patienter via telefon och undersökt deras psykiatriska besvär. På bild från vänster, postdok Lina Martinsson, doktorand Oskar Flygare, professor Christian och postdok Volen Ivanov.

Ett ovanligt år

För oss, precis som för de allra flesta i Sverige och hela världen, präglades år 2020 av pandemin. I likhet med många organisationer inom forskning och utbildning så har det varit nödvändigt för oss att ändra arbetssätt efter de nya förutsättningarna. Det har inte varit friktionsfritt men tack vare mångas hårda arbete har omställningen varit möjlig.

Under våren 2020 när den första vågen av pandemin slog till hårt i Stockholm påverkades även möjligheterna att bedriva klinisk forskning. När det var som värst var 80 procent av våra kliniska studier antingen påtagligt försenade eller pausade. Vid halvårsskiftet var flera projekt åter igång, samtidigt var studier som innebär patientbesök fortfarande påverkade av pandemi och restriktioner. Mot årets slut var merparten av projekten åter igång, efter anpassningar som övergång till digitala plattformar och patientintervjuer över telefon. Studier av pandemins inverkan på patienter och riskgrupper är ett nytt område för psykiatriforskning som har tillkommit under året. Läs mer om vår forskning med koppling till corona längre ner i rapporten. Sammantaget har takten på forskningsproduktionen under året ändå varit hög. CPF:s forskare publicerade sammanräknat omkring 300 artiklar i referentgranskade tidskrifter under 2020, vilket är jämförbart med tidigare år.

Anpassning till en ny verklighet

I juni genomfördes ett välbesökt digitalt informationmöte för medarbetare om hur situationen med covid-19 har påverkat psykiatriforskning och utbildning. Under våren har vi fortlöpande utvärderat hur medarbetarnas arbetsmiljö och hälsa har påverkats av pandemin genom enkäter. Syftet med enkäterna var att löpande bevaka frågorna och skaffa underlag för framtida strategiska beslut som rör arbetsmiljö samt möjliga konsekvenser för forskning och utbildning.

Resultaten från enkätundersökningen visade att nära 80 procent av de svarande tyckte att det hade fungerat bra att jobba hemifrån under första vågen. Nära 70 procent kände att de hade arbetsglädje och produktivitet i den nya situationen. Enkäten visade också att många var oroliga för sin egen eller närståendes hälsa.

Distansarbete har inneburit nya krav på medarbetare och chefer att hitta andra digitala vägar för de delar av arbetet som annars sker i den vardagliga interaktionen i korridoren. En utmaning har varit att få med sig alla i kunskap om den nya digitala tekniken som har varit och är en förutsättning för distansarbete. På CPF har vi som stöd genomfört workshops i digitala arbetssätt för lärare, forskare och andra medarbetare.

Överlag har situationen haft en förenande effekt där samverkan mellan forskargrupperna har blivit mer självklar. Flera arbetsgrupper har blivit mer sammansvetsade under pandemin och det har på så sätt gått relativt lätt att lära sig av varandra och att samarbeta kring den nya tekniken för digitala möten och distansutbildning.

Digital utbildning

Många utbildningar har under året påverkats av pandemin och hälso- och sjukvårdens prioriteringar. Flera vårdgivare sköt fortbildning av personal på framtiden och flera av våra kliniskt verksamma lärare har också behövts inom vården. Andra utbildningar som, läkarprogrammet och psykoterapeutprogrammet ställde istället direkt om till distansundervisning. Behovet av distansundervisning har gjort att pedagogiska och tekniska strukturer har skapats på kort tid för att kunna erbjuda digitala utbildningar.

När höstterminen inleddes och trycket på sjukvården var lägre kunde fortbildningen för vårdpersonal ta fart, denna gång digitalt. Lärdomarna av möjligheterna med filmade föreläsningar och seminarier på distans har inspirerat och kommer sannolikt även att förändra vårt arbetssätt permanent.

Danielle Talae Mofrad, FoU-samordnare och Johanna Eriksson, utbildningsadministratör på Fortbildningen.

Forskning för bättre vård

CPF:s forskning syftar till att göra vetenskapliga upptäckter och att omvandla dem till evidensbaserade metoder till nytta för patienter i den psykiatriska vården. Forskningen finansieras främst med skattemedel som söks i konkurrens via offentliga finansierare. De största finansierarna är Vetenskapsrådet, Folkhälsomyndigheten, Forte, Hjärnfonden, ALF och Region Stockholm. CPF har 22 forskargrupperna som är organiserade som en avdelning på institutionen för klinisk neurovetenskap vid Karolinska Institutet. Forskargrupperna är specialiserade inom en mängd olika forskningsområden.

Många av våra forskningsstudier är samarbeten med psykiatriska kliniker och flera forskargrupper på KI samt andra universitet i Sverige och världen.

Under året publicerade forskare vid CPF totalt omkring 300 artiklar, i genomsnitt har artiklarna en påverkansfaktor på 5. Påverkansfaktor är ett mått på det genomsnittliga antalet citeringar per artikel som görs av publikationen. Under de senaste tre åren har forskare inom CPF återkommande publicerat i följande topprankade internationella tidskrifter: JAMA psykiatri, Molecular Psychiatry, Biological Psychiatry, Internet Interventions, Cognitive Behaviour Therapy och Frontiers in Psychiatry.

PÅ DE KOMMANDE
SIDORNA BESKRIVER VI
ETT URVAL AV DE PROJEKT SOM
VÅRA FORSKARE HAR ARBETAT
MED UNDER 2020.

Yasmina Molero, forskare på CPF som studerar läkemedelsanvändning med hjälp av dataregister.

Maskininlärning ska förbättra psykologisk behandling

Viktor Kaldos forskargrupp har under lång tid tagit fram metoder för utfallsprediktion, där man söker förutspå vilka patienter som kommer svara bra på behandlingen och vilka det kommer att gå sämre för. Genom att titta på ett antal indikatorer har forskarna visat att det går att förutsäga utfallet tidigt under behandlingen och med rätt stöd undvika det negativa utfallet. Den typen av adaptiv behandlingsstrategi försöker forskargruppen förbättra genom att med hjälp av maskininlärning öka förmågan att förutsäga utfall.

Maskininlärning är ett stort paraplybegrepp inom datavetenskap som bygger på statistik och vars generella syfte är att utifrån data, företrädesvis stora mängder, bygga upp algoritmer som i detta fall förutsäger behandlingsutfall. Inom psykiatrisk forskning har maskininlärning ökat i användning de senaste åren, med syftet att försöka förutsäga diverse utfall, allt ifrån diagnos till behandlingsgång.

Under det gångna året har doktorand Nils Hentati Isacsson och kollegor i forskargruppen gjort en bred studie gällande möjligheten för maskininlärningsmetoder att förutsäga behandlingsutfall inom reguljär internetpsykiatri. Resultaten som publiceras under 2021 indikerar att mycket av tidigare psykiatrisk forskning har stora brister vad gäller tillämpning av maskininlärning samt att fältet ofta drar slutsatser på bristfälliga data. Vidare har forskningsarbetet betonat vikten av att utveckla och omformulera mätning av psykiatrisk problematik samt behandlingsframgång. Med detta i åtanke indikerar resultaten att statistiska modeller såväl som maskininlärningsmetoder har möjlighet att förutsäga behandlingsutfall.

Doktorand Nils Hentati Isacsson undersöker hur maskininlärning kan användas för att förbättra psykologisk behandling över internet.

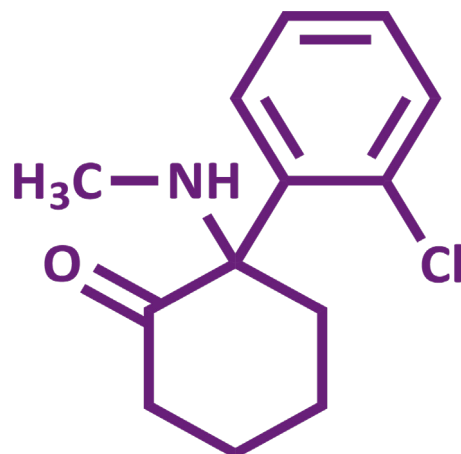
Bättre sömn i psykiatri

Många patienter inom psykiatri har dålig sömn, vilket kan påverka måendet negativt och ge försämrad livskvalitet. Docent Susanna Jernelöv i Viktor Kaldos forskargrupp driver projektet *Bättre sömn i psykiatri*. Under 2020 har projektet beviljats anslag från ALF och en artikel är publicerad om behandling av sömnbesvär för patienter med adhd. Studien visar lovande resultat för KBT justerad efter patientgruppens behov.¹

Forskarna vill genom projektet ta reda på om behandlingen kan ge förbättrad sömn och förbättrad livskvalitet hos deltagarna. Målet är att stärka evidensbasen för KBT mot insomni för patienter med allvarligare psykiatriska diagnoser.

Docent Susanna Jernelöv i Viktor Kaldos forskargrupp har särskilt intresserat sig för sömnbesvär och driver projektet *Bättre sömn i psykiatri*.

Ketamin mot depression

Johan Lundbergs forskargrupp använder molekylär hjärnavbildning för att studera depressions- och ångestsjukdomar. I en uppmärksammad artikel från 2020 presenterade postdok Mikael Tiger och kollegor resultaten av en studie om ketamins inverkan på patienter med depression.² Trettio patienter med svårbehandlad depression lottades till behandling med ketamin eller placebo. Drygt 70 procent av patienterna blev hjälpta av ketaminbehandlingen. Patienter som behandlades med ketamin fick till skillnad från placebogruppen en signifikant ökning av serotonin1B (5-HT1B)-receptorer efter en behandling. Bindningen till 5-HT1B-receptorer i belöningssystemet i hjärnan före ketamin korrelerade med antidepressiv effekt av behandlingen. Forskarna noterade också ett samband mellan mängden av dessa receptorer i belöningssystemet och graden av depressiva symptom. Detta är i linje med en tidigare studie där man har rapporterat låga nivåer av 5-HT1B-receptorer i belöningssystemet vid depression. Receptorens reglerar frisättningen av dopamin och spelar en avgörande roll för belöning och motivation. Brist på förmåga att känna lust och glädje är symptom vid depression.

Registerforskning om medicinsäkerhet

Yasmina Molero, forskare på CPF, studerar läkemedelsanvändning med hjälp av data från svenska nationella register. Tillsammans med kollegor på CPF, KI och Oxfords universitet har hon studerat sambandet mellan statiner, en grupp blodfettssänkande mediciner, och psykisk sjukdom. Dessa mediciner har kopplats till både en ökad och minskad risk för psykisk ohälsa men det har inte gått att dra några säkra slutsatser utifrån tidigare forskning. Molero och kollegor följde därför upp drygt en miljon personer och undersökte om förekomsten av neuropsykiatriska problem ökade eller minskade under perioder när patienterna hade tagit statiner jämfört med perioder när de inte hämtat ut sådana läkemedel.³ De fann ingen koppling mellan statiner och självmord, självmordsförsök eller ångestdiagnoser. Däremot var förekomsten av diagnostiserad depression nio procent lägre under behandlingsperioderna. Detta gällde även efter att man korrigerat för ett flertal faktorer, bl.a. användning av antidepressiva läkemedel. Resultaten tyder på att statiner kan ha en antidepressiv effekt vilket också har föreslagits i andra studier. Men det kan också finnas andra förändringar i patientens liv i samband med statinbehandlingen som kan förklara resultatet, så som ökad motionsträning och regelbunden kontakt med vården.

PÅ CPF BEDRIVS BÅDE
KLINISK FORSKNING OCH
REGISTERFORSKNING SOM
SYFTAR TILL ATT FÖRBÄTTRA
BEFINTLIGA BEHANDLINGAR
OCH TA FRAM NYA.

Minskad dödlighet med antipsykotika

Antipsykotiska läkemedel är effektiva mot återfall i schizofreni, men de har länge ansetts vara skadliga för patienterna på längre sikt. Det har saknats studier med ett längre tidsperspektiv på området. Jari Tiihonen's forskargrupp har i en registerstudie undersökt patienter med diagnosen schizofreni över en tjugofemårsperiod. Studien publicerades under året i World Psychiatry, den högst rankade tidskriften inom fältet. I artikeln visar forskarna att långtidsanvändning av antipsykotika inte är kopplad till ökad inläggning på sjukhus på grund av somatiska sjukdomar men är kopplad till minskad dödlighet, särskilt för patienter som hade fått läkemedlet klozapin.⁴

Gener kan förutspå behandlingsutfall

Litium är ofta det första läkemedlet som sätts in mot bipolär sjukdom, men endast en av tre patienter svarar optimalt på behandlingen. Postdok Lina Martinsson och professor Mikael Landén medverkade under året i en uppmärksamman internationell studie som undersökte genetiska orsaker till varför litium är verksamt eller inte för patienter med bipolär sjukdom.⁵

Eftersom det finns genetisk överlappning mellan depression och bipolär sjukdom, undersökte forskarna huruvida en genetisk känslighet för depression kan kopplas till hur väl patienter med bipolär sjukdom svarar på litium. Forskarna fann att högre genetisk sårbarhet för att utveckla depression var kopplat till sämre svar på litiumbehandling.

Forskargrupper

Anne H. Bermans forskargrupp

Innovativ behandlingsteknologi för alkohol- och drogproblem

Simon Cervenkas forskargrupp

Molekylär hjärnabbildning och psykosforskning

Marie Dahlins forskargrupp

Suicidförsök och suicid

Lars Farde och Christer Halldins forskargrupp

PET CNS-sjukdomar

Johan Francks forskargrupp

Behandling av missbruk och beroende

Johanna Gripenberg och Håkan Källméns forskargrupp

Prevention av alkohol- och narkotikaproblem

Clara Hellners forskargrupp

Mental ohälsa och antisocial utveckling

Nitya Jayaram Lindström och Anders Hammarbergs forskargrupp

Psykologisk behandling av beroendetillstånd

Erik Jönssons forskargrupp

Psykiatrisk genetik

Viktor Kaldos forskargrupp

Psykologiska interventioner - innovation, förbättring och spridning

Marianne Kristianssons forskargrupp

Forensisk neurovetenskap, vålds- och riskbeteenden samt bedömning och behandling

Mikael Landéns forskargrupp

Klinisk psykiatri – Bipolära syndrom

Philip Lindners forskargrupp

Translationell digital psykiatri

Johan Lundbergs forskargrupp

Molekylär hjärnabbildning, neuropsykofarmakologi, depressions- och ångestsjukdomar

Tobias Lundgrens forskargrupp

Psykoterapeutisk metod, utbildning och implementering

David Mataix-Cols forskargrupp

Tvångssyndrom och relaterade tillstånd ur ett livslångt perspektiv

Mats Ramstedts forskargrupp

Alkohol- och drogepidemiologi

Christian Rück's forskargrupp

Ångest, tvång och genetik

Eva Serlachius forskargrupp

Barn och ungdomspsykiatri

Jari Tiihonen's forskargrupp

Psykofarmakologi, schizofreni och drogmissbruk

Andrea Varrones forskargrupp

Molekylär hjärnabbildning av neurodegenerativa sjukdomar

Vladana Vukojević forskargrupp

Experimentell alkohol- och drogberoendeforskning

DNA-studie om tvångssyndrom på människa och hund

Tvångssyndrom kännetecknas av påträngande oönskade tankar och ritualiserade repetitiva beteenden som individen känner sig tvungen att utföra. Att behandla tvångssyndrom kan vara svårt och bra hjälp kan vara svårt att hitta. Obehandlat tvångssyndrom leder ofta till betydande personligt lidande och samhällsliga kostnader på grund av nedsatt skolresultat och långtidssjukskrivningar. Genom studier av tvillingar och familjer vet man att genetiken står för ungefär hälften av risken för tvångssyndrom. Att kartlägga dessa gener och identifiera miljöfaktorer som samverkar är viktigt för att kunna utveckla effektivare behandlingar.

David Mataix-Cols forskargrupp beviljades forskningsmedel från vetenskapsrådet 2020. I projektet kommer forskarna att göra metaanalyser över genetisk variation för att undersöka riskfaktorer för tvångssyndrom. Data kommer att hämtas från (PKU) screeningsbiobanken som innehåller blodprover tagna vid födseln från alla barn födda i Sverige sedan 1975. Gendata från hundar med canine compulsive disorder kommer också att undersökas och jämföras med resultaten från metaanalyserna, vilket skulle kunna underlätta identifikation av relevanta gener hos människa.

Kunskap om hur olika genetiska riskfaktorer påverkar behandlingsutfall skulle kunna användas för att undersöka en patients genetiska bakgrund och sedan planera behandlingen utifrån de individuella förutsättningarna. Individer med identifierade riskfaktorer skulle kunna erbjudas mer intensiv eller längre behandling, eller annorlunda medicinering.

Professor David Mataix-Cols togs återigen upp på Web of Science lista över världens 6000 mest citerade forskare. En placering på listan talar för att forskaren har haft stor betydelse för sitt forskningsområde.

Ökad risk för hjärtsjukdom vid tvångssyndrom

Lorena Fernández de la Cruz i David Mataix-Cols forskargrupp har undersökt kopplingen mellan tvångssyndrom och hjärt- och kärlsjukdomar. Registerstudien som är den första i sitt slag visade att individer med tvångssyndrom hade 25 % ökad risk för ett brett spektrum av kardiovaskulära sjukdomar.⁶ Undertyperna ventrombos och hjärtsvikt var de med starkast samband. Den ökade risken var oberoende av somatisk sjukdom och genetiska såväl som miljömässiga faktorer. Forskarna kom fram till att det kan vara angeläget med livsstilsinterventioner för att minska sjukdomsriskerna för personer med tvångssyndrom. Fernández de la Cruz har beviljats forskningsanslag från FORTE och Region Stockholm för att utveckla och testa en strukturerad livsstilsintervention för att minska risken för kardiovaskulära sjukdomar vid tvångssyndrom. Doktorand Anna Holmberg är forskningssamordnare för projektet.

Lorena Fernández de la Cruz, forskare på CPF, har i en registerstudie sett att personer med tvångssyndrom har ökad risk för ett brett spektrum av kardiovaskulära sjukdomar

Docent Louise Frisé forskar om barn och ungdomar med könsdysfori

Forskning om könsdysfori

Louise Frisé i Eva Serlachius forskargrupp är docent i barn- och ungdomspsykiatri vid Karolinska Institutet. Hennes forskning rör sig inom två områden. Genetik kopplat till bipolär sjukdom och psykiatriska aspekter på olika tillstånd med avvikelser i könsutvecklingen. Under året har Frisé och kollegor publicerat en studie om ökningen av antalet barn och ungdomar som söker könsbekräftande vård. Barn och unga som söker vård för könsdysfori har ökat kraftigt i Sverige de senaste åren, från enstaka barn årligen till hundratals. Forskarna har kunnat se att det även gäller även de andra nordiska länderna och Storbritannien. I Sverige söker 17,4/100.000 årligen, i Norge 15,6/100.000, i Finland 16,7/100.000 och i Storbritannien 17,5.⁷ Orsaken till ökningen är oklar, men ökad uppmärksamhet för frågor som rör könsidentiteter såväl som inflytande via sociala medier kan spela en roll.

Kvinnor vid sprututbytesverksamheten

Anders Hammarbergs som tillsammans med Nitya Jayaram-Lindstöm leder en forskargrupp som är inriktad på psykologisk behandling av beroendetillstånd publicerade under året en studie av kvinnor vid sprututbytesverksamheten i Stockholm. Studien är en i sammanhanget stor intervjustudie med 20 kvinnor inskrivna i programmet.

Projektet undersöker vilka barriärer som finns för att delta i sprutbytet och vad som kan underlätta detsamma. Deltagarna lyfter bland annat fram sådant som stigma och att man behöver identifiera sig med personnummer som barriärer. Som positiva faktorer nämns personalens bemötande och tillgång till hälso- och sjukvårdstjänster.⁸

Behandlingsstudie för alkoholberoende med målsättningen kontrollerat drickande

Psykologisk behandling för kontrollerat drickande fokuserar på att minska alkoholkonsumtionen och att uppnå en alkoholkonsumtion i enlighet med lågrisknivåer med minskade fysiska, psykiska och/eller sociala konsekvenser.

Under hösten 2020 har doktorand Stina Ingesson, Nitya Jayaram-Lindström och Anders Hammarberg fullföljt rekryteringen till en randomiserad kontrollerad studie som undersöker effekten av två psykologiska behandlingsmetoder för alkoholberoende individer. 250 deltagare har inkluderats i studien som också undersökt prediktorer för framgångsrikt behandlingsutfall, däribland kognitiva funktioner grad av alkoholberoende, motivation till förändring samt den individuella målsättningen för alkoholkonsumtionen. Resultaten kommer att bearbetas och presenteras under 2021.

Stina Ingessons doktorandprojekt fokuserar på kontrollerat drickande och behandlingsutfall.

Förebygga opioidberoende

I USA har förskrivning av opioider för kronisk smärta lett till en nationell kris som kännetecknas av ökat missbruk, byte från läkemedel till illegalt heroin samt överdoser och dödfall. Även i Sverige har förskrivningen av starka opioider ökat generellt och bland unga. Majoriteten av recepten ges via primärvården. . . Det behövs effektiva metoder som kan stödja förskrivning i enlighet med nationella riktlinjer för att förebygga en opioidepidemi i Sverige. För närvarande saknas också viktig kunskap om behandlingsutfall och prognostiska faktorer, inklusive ärftliga faktorer, som kan bidra till mer individanpassad och effektiv beroendevård. Många som blir läkemedelsberoende får specialiserad vård och förbättras. Men ett betydande antal hoppar av behandlingen och mortaliteten är hög.

Professor Johan Franck och professor Jeanette Westman driver ett projekt för att förebygga och förbättra vården för personer med läkemedelsberoende av opioider. Projektet beviljades ALF-medel samt fick anslag från Forte under 2020. Projektet omfattar en RCT-studie som utvärderar om en kort pedagogisk intervention med online-återkoppling av förskrivningsdata kan öka allmänläkarens följsamhet till evidensbaserade riktlinjer vid förskrivning av opioider i primärvården. Till projektet hör också en pågående kohortstudie som utvärderar behandlingsutfall och prognostiska faktorer vid läkemedelsberoende inom specialiserad beroendevård.

UNDER 2019 – 2020
PUBLICERADE FORSKARE
INOM CPF OMKRING 650
VETENSKAPLIGA ARTIKLAR,
VILKET ÄR JÄMFÖRBART
MED TIDIGARE ÅR.

Vissa spel leder till ökade problem

Doktorand Håkan Wall och kollegor har undersökt hur olika spelformer och mönster av spelande är kopplat till problem med spel om pengar.⁹ I studien, baserad på data från 7436 individer som testat sina spelvanor via Stödlinjens webbplats, undersöktes dels om det gick att hitta olika mönster av spelande och dels om olika spelformer har olika stark koppling till spelproblem. Sju olika spelmönster identifierades med hjälp av en maskininlärningsalgoritm, och ungefär hälften av deltagarna tillhörde det vanligaste spelmönstret som innebar att enbart spela på nätkasino. Det spelmönstret hade också en stark koppling till att ha omfattande spelproblem. När spelformer undersöktes separat hade nätkasino, fysiska spelmaskiner och nätpoker starkast koppling till spelproblem. Samhällets insatser för att minska och förebygga spelproblem bör fokusera på dessa snabbare typer av spelformer.

Doktorand Håkan Wall och kollegor har studerat hur olika spelformer är kopplade till problem med spel om pengar.

Forskning med coronakoppling

Ny data tyder på att pandemin kan få varaktiga konsekvenser på människors psykiska hälsa, och att personer som redan lider av psykisk ohälsa är särskilt känsliga för de sociala, ekonomiska och strukturella begränsningar som krisen har inneburit. Forskningsområdet är i sin linda och mer kunskap behövs för att förstå effekter av pandemin och för att kunna erbjuda effektiva åtgärder.

Forskare vid CPF har ställt om på kort tid och har inlett ett antal studier som undersöker konsekvenser av pandemin på den psykiska hälsan. Forskarna arbetar också med att ta fram och testa behandlingsstrategier som kan vara verkningsfulla under de nya förutsättningarna. Här nedan presenteras ett kort urval av projekt med coronakoppling.

Effekter av pandemin hos psykiskt sjuka

Utifrån det akuta läget med coronapandemin skapade forskare inom CPF ett forskningsprojekt i samarbete med Kings College i London. I juli lanserade gruppen den longitudinella forskningsstudien *Effekter av covid-19-pandemin hos personer med psykiatriska symptom*. <https://psykiskohalsacovid19.se> I studien får deltagare som har eller har haft psykiatriska symptom fylla i en digital baslinjeenkät och sedan erbjuds de att delta i uppföljningsmätningar varje månad i ett år. Syftet med studien är att undersöka samband mellan psykiatriska symptom, och faktorer så som kroppslig hälsa, sociala och socioekonomiska faktorer samt grad av isolering under pandemin. Med den nya kunskapen hoppas forskarna kunna stödja psykiatrins arbete under nuvarande och kommande pandemier.

Datorspel och sociala medier bland unga

Under pandemins första våg genomförde postdok Anders Nilsson en enkätstudie för att ta reda på hur ungas dataspelning och vanor rörande sociala medier hade förändrats under pandemin. När många andra aktiviteter ställdes in fanns det mycket som tydde på att barn och unga i allt högre utsträckning sysslade med dataspelning och sociala medier. Aktiviteter som de flesta inte tar skada av, men det finns forskning som tyder på att det finns ett samband mellan just dessa aktiviteter och psykisk ohälsa som nedstämdhet och ångest. Resultat publiceras under 2021.

Spel om pengar

I samband med pandemin förändrades förutsättningarna för spel om pengar drastiskt. Alla fysiska kasinon stängdes och under en period reducerades utbudet av sportspel kraftigt. Det fanns samtidigt en oro att konsekvenserna av pandemin såsom hemarbete, osäkerhet kring arbete och ekonomi skulle innebära att fler personer skulle vända sig till mer riskabla typer av spel och riskera att utveckla spelproblem.

Under våren initierade doktoranderna Viktor Månsson och Håkan Wall på CPF en enkätstudie för att undersöka spelvanor under pandemin. I och med att våg två av pandemin drabbade Sverige under november 2020 beslutades det att göra en uppföljande datainsamling bland ett urval av deltagare från första enkäten. Resultat publiceras under 2021.

I annat projekt använde forskargrupsledare Philip Lindner tidsserieanalys och olika datakällor på populationsnivå för att studera hur hasardspelandet (spel om pengar) har förändrats under covid-19-våren, samt vilka konsekvenser detta får på kort och lång sikt. Studien visar att spelandet tidigt under pandemin minskade.¹⁰

Samarbete för bättre policys

2020 inleddes det treåriga forskningsprojektet PERISCOPE, ett samarbete mellan 32 europeiska universitet och organisationer med syfte att kartlägga effekterna av covid-19-pandemin. Projektets övergripande målsättning är att kartlägga och analysera pandemins konsekvenser och ta fram verktyg och policys för beslutsfattare och hälsovårdsmyndigheter för att mildra utbrottets effekter och att förbättra EU:s beredskap inför framtida liknande utmaningar. Walter Osika är koordinator och ansvarig forskare för Karolinska Institutets del.

Internetbehandling under krisen

Under året har forskare vid CPF påbörjat ett vårdutvecklingsprojekt i samarbete med Psykiatri sydväst. Involverade från CPF är Viktor Kaldo, Erik Forsell, Nitya Jayaram-Lindström och Tobias Lundgren. Projektet har ambitionen att kunna erbjuda behandling över internet till patienter som inte ryms inom diagnosramarna. De vänder sig till patienter som söker för något problem som har koppling till coronapandemin. Patienterna erbjuds en generell metod för problemlösning med stöd från psykologer. I projektet som har arbetsnamnet covid/kris-internetbehandling, används problemlösningssmoduler, ett slags självhjälpsmaterial som ska avlasta behandlare.

Docent Viktor Kaldo leder ett vårdutvecklingsprojekt för patienter med problem som har koppling till coronapandemin.

Hög beläggning i vården kan påverka opioidberoende

Behandling för patienter med beroende av smärtstillande läkemedel som förskrivits i sjukvården har påverkats av pandemin enligt en studie som Johan Francks forskargrupp har genomfört. I studien jämförde forskarna utfallet mellan patienter som sökte behandling före respektive under pandemin. Antalet återbesök har begränsats för vissa patienter till följd av pandemi och restriktioner. Minskningen i antalet besök har samtidigt kompenseras genom digitala kontakter eller via telefonkontakt. Förändringen har även medfört färre laborietester och att en större andel patienter får läkemedel på apotek istället för på en vårdmottagning.

Docent Walter Osika är koordinator och ansvarig forskare i det europeiska samarbetet PERISCOPE för Karolinska Institutets del.

Ytterligare projekt med coronakoppling.

Här listas ytterligare projekt som har initierats av forskare på CPF eller där våra forskare ingår i ett samarbete:

- Förvärrade tics hos patienter med Tourettes syndrom under pandemin.
- Covid-19 som dödsorsak bland patienter i beroendevård.
- Internationell utvärdering av attityder till riktlinjer för folkhälsa.
- Enkätundersökning om effekter av pandemin på hälsa och studier hos svenska universitetsstudenter.
- Internetförmiddad psykologisk behandling mot dysfunktionell oro kring covid-19.
- Internationell studie om psykisk hälsa hos befolkningen under pandemin.
- Telefonlinje om covid-19 på olika språk, en klinisk folkhälsointervention.
- Internationellt samarbete om psykologiska reaktioner på coronapandemin
- Krisresponsenkät för familjer som har familjemedlemmar med funktionsnedsättning.
- Vardag under pandemin för individer med autism och deras familjer.
- Randomiserad kontrollerad studie på brittiska offentligtanställda som har varit inlagda för covid-19.

Kontaktpersoner för studierna finns på hemsidan www.psykiatriforskning.se/nyheter/forskningsprojekt-med-corona-koppling

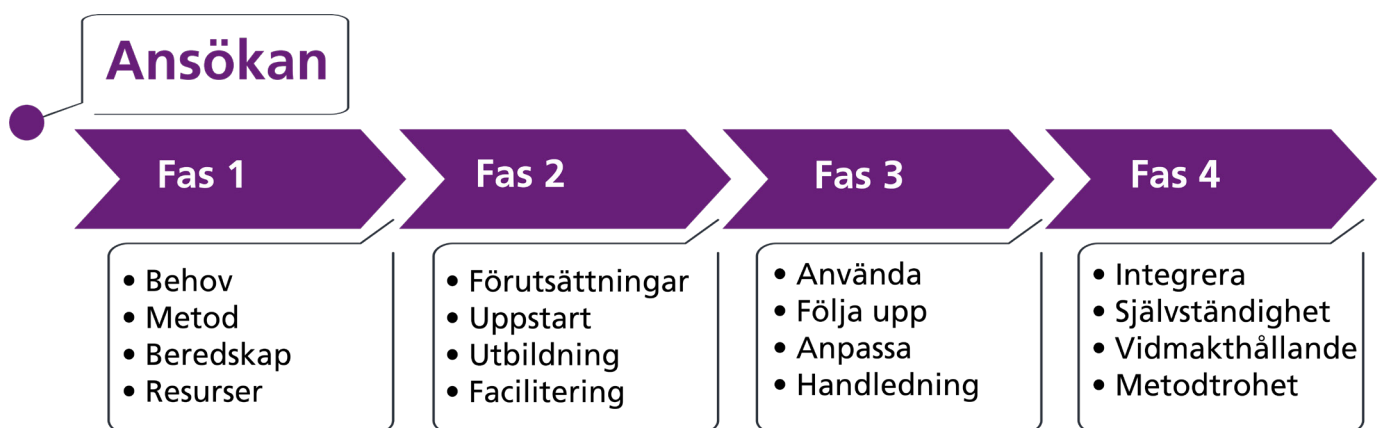
Utveckling av evidensbaserade metoder

Utökad implementeringsstöd till vården

CPF Utveckling och implementering är den enhet inom CPF som arbetar med att utveckla och implementera metoder i hälso- och sjukvården. I praktiken innebär det att enheten erbjuder färdiga program, så kallade moduler. Det kan vara en ny behandlingssmetod, en ny vårdmodell eller en tjänst. Utveckling och implementering samverkar med och stöttar psykiatri i Stockholm såväl som andra enheter inom CPF.

CPF har under de gångna två åren gjort en kompetenssatsning för att fördjupa kunskaperna om implementering. Genom ett samverkansprojekt med Centrum för Samhällsmedicin (CES) har medarbetare certifierats i en forskningsbaserad implementeringsmodell. Modellen illustreras nedan.

Det nya arbetssättet innebär nya verktyg för att effektivt implementera evidensbaserade metoder och vårdprogram. Utveckling och implementering hjälper kliniker att införa hela modulen och är med från uppstart tills det att medarbetarna på kliniken självständigt arbetar enligt programmet. Det innebär utbildning, handledning i metod, implementeringscoaching samt utvärdering av effekt och följsamhet till det förändrade arbetssättet. När arbetssättet är integrerat i verksamheten och då personalen upplever sig självständiga fasas stödet ut.

Efter ansökan från verksamheten ger metodstödare stöd genom implementeringens fyra faser. Från behovsidentifiering via beteendeförändring och vidmakthållande strategier för att slutligen nå målet om en självständig verksamhet där arbetssättet är fullt integrerat.¹¹

Enheter inom CPF:

Kompetenscentrum för psykoterapi – utbildning och kvalitetssäkring inom psykoterapi

Fortbildningen – vidareutbildning för psykiatri och beroendevården

STAD – forskning, utbildning och metod inom alkohol- och drogprevention

Utveckling och implementering – metodutveckling för psykiatri

Stöddlinjen - för personer som har problem med spel om pengar och deras anhöriga

ANDTS-enheten – samverkan kring frågor som rör alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel

Regionalt vårdprogram PTSD

Under våren 2020 gav CPF i samarbete med Hälso- och sjukvårdsförvaltningen och Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin en workshopserie i implementering av det regionala vårdprogrammet Posttraumatiskt stressyndrom. Deltagarna kom från privata och offentliga utförare inom barn- och ungdomspsykiatri, specialistvård, primärvård och kommun. Föreläsningar varvades med praktiskt arbete och erfarenhetsutbyte mellan deltagande verksamheter. Under fyra workshopstillfällen fick deltagarna arbeta med att förtydliga målbetenden, identifiera behov, hitta strategier och ta fram lämpliga sätt att följa upp sin implementering.

Sophie Vrang är leg. sjuksköterska och samordnare förbättring och implementering på CPF. Hon har under 2020 lett arbetet med implementeringsstöd för det regionala vårdprogrammet för posttraumatiskt stressyndrom.

Samtal i heldygnsvård

Patienter inom psykiatrisk heldygnsvård har i patientforum efterfrågat bokade samtal som initieras av personalen. Modeller för psykoterapeutiska samtal i heldygnsvården har prövats inom Region Stockholm och i regionerna Västmanland och Dalarna med positiva resultat. I samverkan med Psykiatri nordväst driver Johan Holmberg och Lotta Reuterskiöld en prövning av en modell för att erbjuda patienter samtal inom heldygnsvården.

Samtalen kan innehålla allt från det patienten vill samtala om till att öva psykologiska färdigheter för att hantera symptom. CPF ansvarar för samordning av projektet samt anpassar implementering för att på bästa sätt möta heldygnsvårdens behov. En första utvärdering av Ett samtal om dagen, den första delen av samtalsprojektet, visade att tio samtal erbjöds på varje avdelning dagligen. Ungefär en tredjedel av patienterna tackar ja, och i stort sett alla planerade samtal har genomförts. Totalt erbjöd de åtta deltagande avdelningarna sammanlagt 5318 samtal under 10 veckor. Cirka 200 patienter valde att delta i en utvärdering och deras omdömen om samtalsinsatsen visade att de fått prata om det som var viktigt för dem, att det påverkat deras vård positivt och att det gjort dem mer delaktiga.

Johan Holmberg och Lotta Reuterskiöld driver en prövning av en modell för att erbjuda bokade samtal för patienter i heldygnsvården.

SAMTALEN KAN INNEHÅLLA
ALLT FRÅN DET PATIENTEN VILL
SAMTALA OM TILL ATT ÖVA
PSYKOLOGISKA FÄRDIGHETER
FÖR ATT HANTERA
SYMPTOM.

Självvald inläggning på fler mottagningar

Självvald inläggning innebär att patienter kan skriva överenskommelse med heldygnsvård och öppenvård vilket ger dem möjligheten att själva bedöma att de ska skrivas in i psykiatrisk heldygnsvård. Förutsatt att platsen är ledig kan patienten komma till avdelningen när som helst på dygnet, utan att hens vårdbehov bedöms av en läkare. Syftet är att främja patienternas delaktighet, autonomi och ansvar för sin egen vård. Vid ökad stress och hotande kris kan självvald inläggning förebygga ytterligare försämring. Patienters erfarenheter av självvald inläggning är att interventionen skapar en trygghet av att veta att snabb åtgärd finns vid försämring, att de får ta eget ansvar, får hjälp att se problemen på ett annat sätt samt ges möjlighet till en time-out när livet är tufft.¹²

Sedan 2014 har självvald inläggning testats som projekt inom psykiatri i Region Stockholm för patienter med psykos, emotionell instabilitet och ätstörningar. CPF har drivit psykosprojektet sedan 2016, som nu är avslutat. Projektets slutrapport visade att det finns indikationer på att frivilliga inläggningar ökar och tvångsinläggningar minskar. Två doktorandprojekt har studerat självvald inläggning. Doktorand Joachim Eckerström har studerat projektet för patienter med emotionell instabilitet och doktorand Mattias Strand har följt projektet för patienter med ätstörningar.

Deltagarna i projektet för patienter med ätstörning minskade sitt behov av heldygnsvård med över 50 procent, jämfört med små och icke-signifikanta förändringar i jämförelsegrupperna.¹³ Under året har även en hälsoekonomisk studie genomförts, där man har kunnat visa att självvald inläggning vid Stockholms centrum för ätstörningar har ökat tillgängligheten även för patienter som inte deltar i programmet.

Region Stockholm har beslutat att alla verksamheter som bedriver psykiatrisk heldygnsvård i länet ska erbjuda självvald inläggning. CPF har i uppdrag att implementera och utvärdera metoden och har under 2019 tagit fram en generisk modell som är oberoende av diagnos. Modellen ger patienter möjlighet att använda självvald inläggning fyra dygn åt gången, vid max tre tillfällen per månad som standard med möjlighet till individuella justeringar. Utformningen av vården styrs av en individuell plan som utgår från patientens behov. Avdelningar inom heldygnsvården avsätter en vårdplats för självvald inläggning. Under 2020 har den generiska modellen för självvald inläggning införts på åtta heldygnsvårdsavdelningar inom både barn- och ungdomspsykiatri samt vuxenpsykiatri med tillhörande öppenvårdsmottagningar i Region Stockholm.

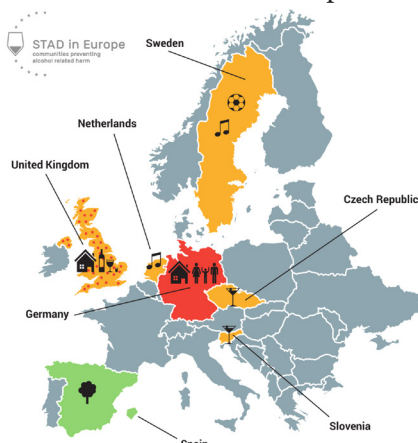
Maria Smitmanis Lyle är specialistsjuksköterska i psykiatrisk vård och samordnare för Självvald inläggning. Hon har lett arbetet inom CPF med framtagandet och implementeringen av den generiska modellen för Självvald inläggning.

STAD är en forsknings- och utvecklingsenhet inom CPF som är specialiserade på förebyggande insatser för att minska problem kopplade till alkohol, droger och psykisk ohälsa.

Internationell spridning av alkoholpreventiv metod

I EU-projektet *STAD in Europe* www.stadineurope.com har STAD:s metod i *Ansvarsfull Alkoholservering* spridits till flera europeiska länder. Syftet med metoden är att minska berusningsnivåer i nöjesmiljöer och därmed de alkoholrelaterade problemen. Metoden har haft goda resultat och intresset från andra länder har varit stort. Forskning visar bland annat på en 29% minskning i polisrapporterat våld och att för varje krona investerad i metoden sparar samhället 39 kronor i uteblivna kostnader för alkoholrelaterade skador och brott. Metoden består av tre nyckelkomponenter 1. mobilisering av aktörer och samverkan, 2. utbildning och 3. policyarbete, kontroll och tillsyn.

Spridningen av metoden inom ramen för *STAD in Europe* har lett till goda resultat. Exempelvis visade resultaten från utvärderingen i Palma de Mallorca, Spanien, att försäljningen av alkohol till underåriga minskade.¹⁴ Resultaten fick stor uppmärksamhet i nationell spansk media då man har sett stora problem med så kallade botellones där ungdomar träffas i parker och på gator och dricker i stora mängder, vilket skapar en rad olika alkoholrelaterade problem.

STAD in Europe har spridit STAD:s metod i Ansvarsfull Alkoholservering till flera länder i Europa.

Insatser ska förebygga psykisk ohälsa hos barn

En högriskgrupp för att bli patienter inom psykiatrin är barn och ungdomar som växer upp med föräldrar som har missbruk eller psykisk sjukdom. Dessa barn och ungdomar har en förhöjd risk för att själva utveckla problem såsom psykisk ohälsa, sämre skolprestation, sexuellt riskbeteende, kriminalitet samt missbruk. Studier visar att det är en väldigt liten andel av denna riskgrupp som nås av befintliga insatser. CPF och forskare inom STAD har därför initierat ett arbete under 2020 att ta fram metoder som ska bryta mönster som alltför ofta går i arv. Insatserna kommer bland annat att bestå av utbildning av personal inom psykiatrin för att möjliggöra tidig upptäckt av riskgrupper. Även insatser riktade direkt till högriskgrupperna kommer att utvecklas, implementeras och utvärderas. STAD har tidigare erfarenheter av att digitala interventioner kan vara framgångsrika och kostnadseffektiva för att nå barn och unga i riskmiljöer.

Johanna Gripenberg är enhetschef för STAD och forskargrupsledare med ett särskilt engagemang för prevention av problem kopplade till alkohol och narkotika.

Utbildning för psykiatri

CPF ger utbildningar på tre nivåer: **högskoleutbildning** på grund- och avancerad nivå, fortbildning och forskarutbildning. Här nedan följer ett axplock av alla de utbildningar som givits av våra enheter under året. Alla våra utbildningar finns i kurskatalogen.

Utbildningar under 2020

- Fortbildningen har haft 1279 deltagare fördelat på 40 kurser
- KCP har under året haft 119 studenter på avancerad nivå, 120 studenter på grundnivå och 857 studenter i vidareutbildning.
- STAD hade under året 786 studenter inom 7 olika utbildningsområden.

Fortbildningen

Fortbildning är en enhet inom CPF som ansvarar för vidareutbildning av personal i psykiatri. Under vårterminen när pandemin slog till, fick Fortbildningen ställa in majoriteten av sina kurser. En huvudsaklig anledning till detta är att en stor andel av de lärare som undervisar på Fortbildningens kurser, men också deltagare på våra kurser är kliniskt verksamma och behövdes i vården. Under den andra delen av våren arbetade vi intensivt på den digitala omställningen inför hösten, enheten anpassade servicen som vi ger våra kursansvariga och lärare till de nya förutsättningarna. Våra utbildningsadministratörer lärde sig programmen och höll sedan workshops för våra kursansvariga och lärare, där vi gick igenom tekniska funktioner för digitala klassrum och pedagogiska tips kring omställningen till digitalt format. Fortbildningen har också tillsatt en central teknisk support för de digitala Metiskurser som getts vid olika regioner i landet.

Mats Adler, överläkare på Psykiatri Sydväst är kursansvarig för en ny kurs i avancerad depressionsbehandling som gavs digitalt under en heldag i december för ett 60-tal läkare från psykiatriska kliniker i länet.

Några fördelar med digital utbildning är det flexibla formatet och att man kan ha fler deltagare med sig. I september gavs den HSF-finansierade kursen Suicidpreventivt arbete i praktiken. Söktrycket på kursen var stort och eftersom den gavs digitalt kunde 135 deltagare ta del av föreläsningarna. Kursen var ursprungligen planerad för 40 deltagare i klassrum.

Kunskap i en podd

Kunskapsteamet i försäkringsmedicin har under året gjort en podcast för att bidra till ökad kunskap om området. Podden heter ”Allt om Försäkringsmedicin” och är tillgänglig för alla på Acast och Spotify. Varje avsnitt har ett tema som diskuteras med expertis inom området. Idén till att göra en podd i ämnet föddes vid pandemins utbrott då CPF ställde om till ett digitalt utbildningsformat.

I februari 2020 anordnade CPF en dag om utbildning riktad till beslutsfattare inom psykiatri. Under dagen gavs presentationer av CPF:s utbildningsenheter, som visade upp verksamheten och kursutbudet.

Onlineutbildningsgruppen

Onlineutbildningsgruppen är ett samarbete mellan flera enheter på CPF. Syftet är att göra kunskap mer tillgänglig genom e-utbildning och så kallad *blended learning*, där traditionella klassrumsmetoder kombineras med digitala aktiviteter. Tillsammans med kollegor på enheten Utveckling och implementering har gruppen under 2020 färdigställt en sådan utbildning om modulen Lugna Rummet för vårdenheter inom den psykiatriska heldygnsvården. En *blended learning*-utbildning har också tagits fram för spelberoendebehandlare. Utbildningarna finns på Region Stockholms lärplattform Lärtorget.

Utbildningsdagen avslutades med ett panelsamtal om psykiatrins kommande utbildningsbehov. På bild från vänster till höger Johan Skånberg medicinskt ansvarig läkare på Wemind Sydost, Göran Rydén verksamhetschef BUP, Anna Stenseth närsjukvårdschef för psykiatri SLSO, Lina Martinsson verksamhetschef Psykiatri Sydväst, Åsa Schlyter Utbildningsansvarig verksamhetschef Prima barnpsykiatri, Jennie Sjöberg, verksamhetschef Mandometerkliniken Sophiahemmet.

Webbutbildning ska minska berusning

STAD har under året tagit fram fem nya webbutbildningar som har tillgängliggjorts på STAD:s portal på Lärtoget https://lartorget.sll.se/stad/activities/listactivities_ext.aspx?inapp=1. Webbutbildningarna är tänkta som komplement till de fysiska utbildningsstillfällena som erbjuds inom ramen för metoderna som STAD tillsammans med samverkanspartners har tagit fram: Ansvarsfull Alkoholserving, Krogar mot Knark, 100 % Ren Hårdträning, Tillsynsutbildning samt Fotboll utan Fylla.

Vissa platser eller situationer vid en arena har en ökad risk för bråk. I webbutbildningen i Fotboll utan Fylla får sig om hur dessa kan hanteras för att minska otrygghet.

Syftet med metoden Fotboll utan Fylla är att minska berusningsnivåer bland åskådare och därmed de alkoholrelaterade problemen på fotbollsmatcher. En komponent i metoden är olika utbildningsinsatser och här spelar webbutbildningen en viktig roll för att på ett kostnadseffektivt sätt nå alla som arbetar på fotbollsmatcher. Webbutbildningen, som har samskapats tillsammans med fotbollsklubbarna, arenablagen och berörda myndigheter, består av flera interaktiva inlärningsmoment med bland annat olika övningar, filmer och kunskapsfrågor.

Webbutbildningen i Fotboll utan Fylla vänder sig till personal på idrottsarrangemang. I utbildningen får entrévärdar och andra lära sig hur de kan hantera en märkbart påverkad gäst.

Kompetenscentrum för psykoterapi

Kompetenscentrum för psykoterapi (KCP), är en enhet inom CPF, som ger utbildningar i psykoterapi och närliggande områden. Dessa spänner från workshops och kortare kurser till att ansvara för Karolinska Institutets psykoterapeutprogram om 90 högskolepoäng. KCP har under 2020 utbildat över tusen studenter i psykoterapi på såväl grund- som avancerad nivå eller i form av fortbildning av yrkesverksamma. Utbildningsverksamheten har under året fortgått i oförminskad styrka, men mestadels under former anpassade efter pandemin. Huvuddelen av undervisningen har skett på distans via digitala media.

I år noterar vi särskilt att den första kullen av psykologer som gått ut Specialistutbildning i klinisk barn- och ungdomspsykologi. Utbildningen omfattar 70 högskolepoäng under 6 terminer. Ytterligare två omgångar av utbildningen har startat, och en ny omgång planeras att starta framgent. KCP:s utbildningar strävar efter att alltid vara väl förankrade i aktuell forskning och metodutveckling inom det kliniska fältet och vara till direkt nytta för psykiatrin. De längre utbildningarna innefattar verksamhetsförlagda delar inom regionens verksamheter. Det ger psykoterapeutprogrammet en unik position i landet med dess höga grad av verksamhetsförankring och möjlighet till erfarenhet från olika delar av psykiatrin. Under pandemin har de verksamhetsförlagda delarna fått anpassas efter de restriktioner som gällt på enheterna i sjukvården, vilket i vissa fall har inneburit att träffa patienter online eller via telefon. Bland lärarna på KCP återfinns såväl forskare som personer med lång erfarenhet av att arbeta inom psykiatrisk vård.

Läkarprogrammet

Undervisning i psykiatri på läkarprogrammets på termin 9 vid Karolinska Institutet ges inom Centrum för psykiatriforskning och omfattar cirka 320 studenter per år, och pågår under ca 28 veckor spridda över vår- och hösttermin. Det utgör totalt 2200 studentveckor per år. Den del som utgörs av beroendemedicin ges alla studenter samlad, medan övrig psykiatri undervisas på klinik. CPF ansvarar även för läkarprogrammet undervisning i barnpsykiatri, som ges på termin 10 inom ramen för pediatrik och en studentvald kurs som ges två gånger per år.

I läkarprogrammets moment Psykiatri och beroende byttes föreläsningar på plats mot digitala möten och förinspelade filmklipp till följd av pandemin. Den praktiska delen av utbildningen fungerade i stort sett som vanligt men krävde ibland att vissa studenter bytte placeringar och att vi inte hade studenter på avdelningar för äldre patienter. Sluttentamen gjordes om till en skriftlig del som studenterna skrev digitalt hemifrån och en muntlig del för att följa upp den skriftliga delen och dubbelkolla att studenterna hade tillräckliga kunskaper.

Forskarskola för doktorander

Inom forskarutbildning ansvarar CPF för Forskarskolan i klinisk psykiatri som sedan 2005 har utbildat 116 unga framgångsrika kliniska forskare. Forskarskolan är ett samarbete mellan Karolinska Institutet och Region Stockholm. Deltagarna är kliniskt verksamma och mottagningarna där de arbetar får ersättning för de veckor som deltagarna är frånvarande. Studenterna som går 2019-2021 är den åttonde generationen. Under året rekryterades Katarina Howner som ny studierektor.

Katarina Howner tillträdde som studierektor för forskarskolan under året.

Stödlinjen för spelare och anhöriga

CPF driver Stödlinjen för spelare och anhöriga på uppdrag av Socialdepartementet. Verksamheten är nationell och erbjuder anonym och kostnadsfri rådgivning till personer med spelproblem och deras närstående via telefon och chatt.

Under 2020 dokumenterades 2384 kontakter via telefon, chatt och mejl. Bland dem som kontaktade Stödlinjen var 47 procent personer som själva spelar, 36 procent anhöriga och 18 procent personer som sökte stöd kring andra problemområden eller yrkesverksamma som sökte information. Merparten som sökte stöd för egna spelproblem var män (cirka 80 procent) och merparten som sökte anhörigstöd var kvinnor (cirka 70 procent).

På Stödlinjen för spelare och anhörigas webbsida finns möjlighet att testa sina spelvanor via ett självtest och för den som vill förändra sina spelvanor finns också ett interaktivt självhjälpssystem. Under året genomfördes över femton tusen självtest och drygt 900 personer registrerade sig i självhjälpssystemet.

Positiva erfarenheter under året är att många som ringer redan känner till möjligheten att spärra sig från spel om pengar via spelpaus.se. Det ökande utbudet av behandlingar inom regionerna och kommunerna ger också hopp om att det går att förändra sin situation, både bland dem som spelar och bland deras anhöriga. Under året har Stödlinjen arbetat med att skapa förutsättningar för att kunna erbjuda uppföljande samtal på bokade tider, vilket har efterfrågats av hjälpsökande. Inbokade samtal kan exempelvis användas för att säkerställa att klienten fått den hjälp den sökt eller för att följa upp strategier för beteendeförändring.

Förändrat hjälpsökande under pandemin

Antalet hjälpsökande till Stödlinjen för spelare och anhöriga minskade under coronapandemin. Den största minskningen skedde under första halvåret 2020 och från och med juli månad har hjälpsökande legat mer i nivå med föregående år. Coronapandemin har ofta nämnts i samtalen, både som en försvårande faktor då mycket tid spenderas i hemmet och som en underlättande faktor då tillgången till vadållningsobjekt kraftigt gick ner i och med att sportevenemang ställdes in.

MER OM STÖDLINJENS
ARBETE OCH STATISTIK
FRÅN ÅRET FINNS ATT LÄSA
I STÖDLINJENS EGEN
ÅRSRAPPORT SOM PUBLICERAS
PÅ WWW.STODLINJEN.SE

Referenser

1. Jernelöv, S., Y. Larsson, M. Llenas, B. Nasri and V. Kaldo (2019). "Effects and clinical feasibility of a behavioral treatment for sleep problems in adult attention deficit hyperactivity disorder (ADHD): a pragmatic within-group pilot evaluation." *BMC Psychiatry* 19(1): 226.
<https://doi.org/10.1186/s12888-019-2216-2>
2. Tiger, M., Veldman, E.R., Ekman, C.J. et al. A randomized placebo-controlled PET study of ketamine's effect on serotonin1B receptor binding in patients with SSRI-resistant depression. *Transl Psychiatry* 10, 159 (2020).
<https://doi.org/10.1038/s41398-020-0844-4>
3. Molero Y, Cipriani A, Larsson H, Lichtenstein P, D'Onofrio BM, Fazel S. Associations between statin use and suicidality, depression, anxiety, and seizures - a Swedish total-population cohort study. *Lancet Psychiatry*, 2020;7:982-990.
[https://www.thelancet.com/journals/lanpsy/article/PIIS2215-0366\(20\)30512-5/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanpsy/article/PIIS2215-0366(20)30512-5/fulltext)
4. Taipale H, Tanskanen A, Mehtälä J, Vattulainen P, Correll CU, Tiihonen J. 20-year follow-up study of physical morbidity and mortality in relationship to antipsychotic treatment in a nationwide cohort of 62,250 patients with schizophrenia (FIN20). *World Psychiatry*. 2020 Feb;19(1):61-68. doi: 10.1002/wps.20699.
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31922669/>
5. Amare, A.T., Schubert, K.O., Hou, L. et al. Association of polygenic score for major depression with response to lithium in patients with bipolar disorder. *Mol Psychiatry* (2020).
<https://www.nature.com/articles/s41380-020-0689-5>
6. Kayoko Isomura, Anna Sidorchuk, Gustaf Brander, Tomas Jernberg, Andreas Rück, Huan Song, Unnur A. Valdimarsdóttir, Paul Lichtenstein, Henrik Larsson, Christian Rück, David Mataix-Cols, Lorena Fernández de la Cruz. Risk of specific cardiovascular diseases in obsessive-compulsive disorder, *Journal of Psychiatric Research*, Volume 135, 2021, Pages 189-196,
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022395620311845?via%3Dihub>
7. Kaltiala R, Bergman H, Carmichael P, de Graaf NM, Egebjerg Rischel K, Frisé L, Schorkopf M, Suomalainen L, Waehre A. Time trends in referrals to child and adolescent gender identity services: a study in four Nordic countries and in the UK. *Nord J Psychiatry*. 2020;74(1):40-44.
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31556776/>
8. Värmå Falk M, Strömdahl S, Ekström AM, Käberg M, Karlsson N, Dahlborn H, Hammarberg A. A qualitative study of facilitators and barriers to participate in a needle exchange program for women who inject drugs. *Harm Reduct J*. 2020 Oct 22;17(1):84.
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33092595/>
9. Wall, H., Berman, A. H., Jayaram-Lindström, N., Hellner, C., & Rosendahl, I. (2020, July 2). Gambler Clusters and Problem Gambling Severity: A Cluster Analysis of Swedish Gamblers Accessing an Online Problem Gambling Screener. *Psychology of Addictive Behaviors*. Advance online publication.
<http://dx.doi.org/10.1037/adb0000674>
10. Lindner P, Forsström D, Jonsson J, Berman A H., Carlbring P. Transitioning Between Online Gambling Modalities and Decrease in Total Gambling Activity, but No Indication of Increase in Problematic Online Gambling Intensity During the First Phase of the COVID-19 Outbreak in Sweden: A Time Series Forecast Study. *Frontiers in Public Health*. 2020;8:559
<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpubh.2020.554542/full>
11. Bertram RM, Blase KA, Fixsen DL. Improving Programs and Outcomes: Implementation Frameworks and Organization Change. *Research on Social Work Practice*. 2015;25(4):477-487.
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1049731514537687>
12. Brief admission for patients with emotional instability and self-harm: A qualitative analysis of patients' experiences during crisis - Eckerström - 2020 - *International Journal of Mental Health Nursing* - Wiley Online Library
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/inm.12736>
13. Strand, M., Bulik, C. M., Gustafsson, S. A., von Hausswolff-Juhlin, Y., & Welch, E. (2020). Self-admission to inpatient treatment in anorexia nervosa: Impact on healthcare utilization, eating disorder morbidity, and quality of life. *International Journal of Eating Disorders*, 53(10), 1685–1695.
<https://doi.org/10.1002/eat.23346>
14. Duch, M.; Gervilla, E.; Juan, M.; Guimarães, C.; Kefauver, M.; Elgán, T.H.; Gripenberg, J.; Quigg, Z. Effectiveness of a Community-Based Intervention to Increase Supermarket Vendors' Compliance with Age Restrictions for Alcohol Sales in Spain: A Pilot Study. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 2020, 17, 5991.
<https://doi.org/10.3390/ijerph17165991>

Centrum för psykiatrforskning är ett samarbete mellan Karolinska Institutet och Region Stockholm. Vår verksamhet syftar till att ta fram nya metoder för att angripa psykisk ohälsa. I denna samverkansorganisation är samarbetet mellan akademien och vården en förutsättning för att vi framgångsrikt skall kunna producera internationellt konkurrenskraftig forskning som förbättrar den psykiatriska vården.

psykiatrforskning.se